ĐỔI MỚI KIỂM TRA – ĐÁNH GIÁ TRONG KỶ NGUYÊN SỐ: TỪ ĐO LƯỜNG KIẾN THỨC ĐẾN ĐÁNH GIÁ NĂNG LỰC NGƯỜI HỌC

Đoàn Tường Loan
Khoa Ngoại Ngữ Kinh Tế, Đại Học Kinh Tế Quốc Dân

Tóm tắt: *Trong bối cảnh chuyển đổi số đang diễn ra mạnh mẽ, hoạt động kiểm tra – đánh giá trong giáo dục đang có sự chuyển dịch từ việc đo lường kiến thức sang đánh giá toàn diện năng lực người học. Bài báo này phân tích xu hướng đổi mới kiểm tra – đánh giá trong kỷ nguyên số, nhấn mạnh vai trò của công nghệ trong việc nâng cao tính chính xác, khách quan và linh hoạt của quá trình đánh giá. Đồng thời, nghiên cứu chỉ ra những thách thức như hạn chế về hạ tầng công nghệ, năng lực thiết kế đánh giá của giảng viên và các vấn đề liên quan đến bảo mật, đạo đức. Trên cơ sở đó, bài báo đề xuất một số khuyến nghị nhằm thúc đẩy đổi mới kiểm tra – đánh giá theo hướng phát triển năng lực trong giáo dục đại học tại Việt Nam.*

Từ khóa: *Kiểm tra đánh giá, đánh giá năng lực, giáo dục đại học, chuyển đổi số, công nghệ giáo dục.*

INNOVATING TESTING AND ASSESSMENT IN THE DIGITAL AGE: FROM MEASURING KNOWLEDGE TO EVALUATING LEARNER COMPETENCIES

Abstract: *In the context of accelerating digital transformation, assessment practices in education are shifting from a primary focus on knowledge measurement toward a more holistic evaluation of learners' competencies. This paper explores emerging directions in assessment reform in the digital age, emphasizing how technological advancements contribute to improving the reliability, transparency, and adaptability of assessment processes. It also discusses several critical challenges, including inadequate technological infrastructure, limited assessment design expertise among instructors, and concerns related to data privacy and ethical use of technology. Drawing on these insights, the study offers recommendations to advance competency-oriented assessment practices in Vietnamese higher education.*

Keywords*: Assessment, competency-based evaluation, higher education, digital transformation, educational technology.*

Nhận bài: 15/03/2026 *Phản biện: 14/04/2026* *Duyệt đăng: 17/04/2026*

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư và quá trình chuyển đổi số diễn ra mạnh mẽ trên phạm vi toàn cầu, giáo dục đang đứng trước yêu cầu phải đổi mới toàn diện nhằm đáp ứng những thay đổi nhanh chóng của xã hội tri thức. Công nghệ số không chỉ làm thay đổi cách thức tiếp cận tri thức mà còn tác động sâu sắc đến phương pháp giảng dạy, học tập và đặc biệt là hoạt động kiểm tra – đánh giá. Theo UNESCO (2022), chuyển đổi số trong giáo dục không chỉ dừng lại ở việc ứng dụng công nghệ mà còn là quá trình tái cấu trúc toàn diện hệ thống giáo dục, trong đó đánh giá đóng vai trò then chốt trong việc đảm bảo chất lượng và định hướng học tập.

Trong các mô hình giáo dục truyền thống, kiểm tra – đánh giá chủ yếu tập trung vào việc đo lường khả năng ghi nhớ và tái hiện kiến thức của người học thông qua các hình thức thi cử chuẩn hóa. Tuy nhiên, cách tiếp cận này ngày càng bộc lộ nhiều hạn chế khi không phản ánh đầy đủ năng lực thực tiễn, tư duy phản biện hay khả năng vận dụng kiến thức vào giải quyết vấn đề. Theo OECD (2021), giáo dục trong thế kỷ 21 cần hướng tới phát triển các năng lực cốt lõi như tư duy sáng tạo, kỹ năng hợp tác và khả năng thích ứng, do đó hệ thống đánh giá cần chuyển từ việc "đánh giá kiến thức" sang "đánh giá năng lực".

Một trong những nền tảng lý thuyết quan trọng cho sự chuyển dịch này là thang bậc nhận thức của Benjamin Bloom, trong đó nhấn mạnh các mức độ tư duy từ ghi nhớ, hiểu đến phân tích, đánh giá và sáng tạo. Điều này cho thấy đánh giá trong giáo dục hiện đại cần hướng tới việc đo lường các kỹ năng tư duy bậc cao thay vì chỉ dừng lại ở việc kiểm tra kiến thức cơ bản. Bên cạnh đó, theo Dylan Wiliam (2011), đánh giá không chỉ nhằm xác định kết quả học tập mà còn cần đóng vai trò hỗ trợ quá trình học tập thông qua phản hồi kịp thời và liên tục.

Trong kỷ nguyên số, sự phát triển của công nghệ, đặc biệt là trí tuệ nhân tạo và phân tích dữ liệu học tập, đang mở ra những cơ hội mới cho việc đổi mới kiểm tra – đánh giá. Các hệ thống đánh giá trực tuyến, ngân hàng câu hỏi thông minh và các công cụ phân tích học tập cho phép thu thập dữ liệu đa chiều về quá trình học tập của người học, từ đó giúp việc đánh giá trở nên linh hoạt, cá nhân hóa và chính xác hơn. Theo UNESCO (2022), công nghệ có thể hỗ trợ chuyển đổi từ đánh giá tổng kết sang đánh giá liên tục, qua đó giúp cải thiện chất lượng học tập và nâng cao vai trò chủ động của người học.

Tại Việt Nam, đổi mới kiểm tra – đánh giá đã được xác định là một trong những nhiệm vụ

trọng tâm trong cải cách giáo dục, đặc biệt trong bối cảnh triển khai chuyển đổi số quốc gia. Tuy nhiên, thực tiễn cho thấy việc triển khai vẫn còn gặp nhiều khó khăn do ảnh hưởng của tư duy đánh giá truyền thống, hạn chế về hạ tầng công nghệ và năng lực thiết kế công cụ đánh giá của giảng viên. Bên cạnh đó, các vấn đề liên quan đến tính công bằng, minh bạch và bảo mật trong đánh giá trực tuyến cũng đặt ra những thách thức không nhỏ.

Xuất phát từ những vấn đề trên, bài báo này tập trung phân tích xu hướng đổi mới kiểm tra – đánh giá trong kỷ nguyên số, làm rõ sự chuyển dịch từ đo lường kiến thức sang đánh giá năng lực người học. Đồng thời, nghiên cứu cũng chỉ ra các cơ hội và thách thức trong quá trình triển khai tại Việt Nam, từ đó đề xuất một số khuyến nghị nhằm nâng cao hiệu quả và tính bền vững của hoạt động kiểm tra – đánh giá trong giáo dục đại học.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Cơ sở lý thuyết

Trong những thập kỷ gần đây, nghiên cứu về kiểm tra – đánh giá trong giáo dục đã có sự chuyển dịch mạnh mẽ từ cách tiếp cận truyền thống sang các mô hình đánh giá hiện đại, lấy người học làm trung tâm. Theo quan điểm cổ điển, đánh giá chủ yếu được sử dụng như một công cụ đo lường kết quả học tập thông qua các bài kiểm tra chuẩn hóa, tập trung vào khả năng ghi nhớ và tái hiện kiến thức. Tuy nhiên, nhiều nghiên cứu đã chỉ ra rằng cách tiếp cận này không phản ánh đầy đủ năng lực thực tiễn của người học, đặc biệt trong bối cảnh xã hội hiện đại yêu cầu các kỹ năng phức hợp.

Một trong những nền tảng lý thuyết quan trọng của đánh giá giáo dục là thang bậc nhận thức của Benjamin Bloom, trong đó phân loại các mức độ tư duy từ thấp đến cao, bao gồm ghi nhớ, hiểu, vận dụng, phân tích, đánh giá và sáng tạo. Các nghiên cứu sau này đã mở rộng mô hình này, nhấn mạnh vai trò của tư duy bậc cao trong học tập. Điều này dẫn đến yêu cầu đổi mới kiểm tra – đánh giá theo hướng không chỉ đo lường kiến thức mà còn đánh giá khả năng vận dụng và sáng tạo của người học.

Bên cạnh đó, lý thuyết về đánh giá vì học tập (formative assessment) của Dylan Wiliam (2011) đã đóng góp quan trọng vào việc thay đổi vai trò của đánh giá trong giáo dục. Theo đó, đánh giá không chỉ nhằm xác định kết quả cuối cùng mà còn là một phần của quá trình học tập, giúp người học nhận được phản hồi kịp thời và cải thiện hiệu suất học tập. Nhiều nghiên cứu thực nghiệm đã chứng minh rằng đánh giá thường xuyên và có phản hồi hiệu quả có thể nâng cao đáng kể kết quả học tập của sinh viên.

Trong bối cảnh chuyển đổi số, công nghệ đã trở thành một yếu tố quan trọng thúc đẩy đổi mới kiểm tra – đánh giá. Các nghiên cứu gần đây tập trung vào việc ứng dụng công nghệ số, đặc biệt là trí tuệ nhân tạo và phân tích dữ liệu học tập (learning analytics), nhằm nâng cao chất lượng và hiệu quả của hoạt động đánh giá. Theo OECD (2021), công nghệ cho phép thu thập dữ liệu đa chiều về quá trình học tập, từ đó hỗ trợ đánh giá liên tục, cá nhân hóa và dựa trên bằng chứng. Đồng thời, UNESCO (2022) cũng nhấn mạnh rằng các hệ thống đánh giá thông minh có thể giúp chuyển từ đánh giá tổng kết sang đánh giá quá trình, góp phần nâng cao chất lượng học tập và giảm áp lực thi cử.

Ngoài ra, nhiều nghiên cứu đã đề cập đến các hình thức đánh giá mới như đánh giá dựa trên năng lực (competency-based assessment), đánh giá qua dự án (project-based assessment) và hồ sơ học tập điện tử (e-portfolio). Các hình thức này cho phép đánh giá toàn diện hơn về năng lực của người học, bao gồm cả kỹ năng mềm và khả năng vận dụng kiến thức vào thực tiễn. Tuy nhiên, việc triển khai các mô hình này đòi hỏi sự thay đổi trong tư duy giáo dục cũng như năng lực thiết kế đánh giá của giảng viên.

Mặc dù đã có nhiều nghiên cứu về đổi mới kiểm tra – đánh giá trên thế giới, vẫn tồn tại một số khoảng trống nghiên cứu đáng chú ý. Thứ nhất, phần lớn các nghiên cứu tập trung vào bối cảnh các nước phát triển, trong khi các nghiên cứu về các quốc gia đang phát triển như Việt Nam còn hạn chế. Thứ hai, nhiều nghiên cứu mới chỉ dừng lại ở việc phân tích lý thuyết hoặc thử nghiệm ở quy mô nhỏ, chưa có nhiều bằng chứng thực nghiệm về hiệu quả của các mô hình đánh giá mới trong điều kiện thực tiễn. Thứ ba, các vấn đề liên quan đến đạo đức, bảo mật dữ liệu và tính công bằng trong đánh giá số vẫn chưa được nghiên cứu một cách đầy đủ.

Từ những khoảng trống trên, bài báo này hướng tới việc bổ sung góc nhìn về đổi mới kiểm tra – đánh giá trong bối cảnh giáo dục đại học Việt Nam, tập trung phân tích sự chuyển dịch từ đo lường kiến thức sang đánh giá năng lực trong kỷ nguyên số. Đồng thời, nghiên cứu cũng góp phần làm rõ vai trò của công nghệ trong việc hỗ trợ quá trình này, cũng như các thách thức cần được giải quyết để đảm bảo tính hiệu quả và bền vững.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

2.2.1. Thiết kế nghiên cứu

Nghiên cứu này được thiết kế theo hướng nghiên cứu mô tả kết hợp tổng quan tài liệu có hệ thống (descriptive research with systematic literature review) nhằm phân tích xu hướng đổi

mới kiểm tra – đánh giá trong kỷ nguyên số và làm rõ sự chuyển dịch từ đo lường kiến thức sang đánh giá năng lực người học. Cách tiếp cận này cho phép tích hợp các bằng chứng lý thuyết và thực tiễn từ nhiều nguồn khác nhau, từ đó xây dựng một nền tảng phân tích toàn diện và có cơ sở khoa học.

Bên cạnh đó, nghiên cứu mang tính chất khám phá (exploratory), tập trung nhận diện các xu hướng, cơ hội và thách thức trong bối cảnh giáo dục đại học, đặc biệt tại Việt Nam. Thiết kế này phù hợp với mục tiêu nghiên cứu khi lĩnh vực đánh giá trong kỷ nguyên số vẫn đang phát triển và chưa có nhiều mô hình thống nhất.

2.2.2. Quy trình tổng quan tài liệu

Quy trình tổng quan tài liệu được thực hiện theo các bước có hệ thống nhằm đảm bảo tính khách quan và độ tin cậy của nghiên cứu:

Xác định câu hỏi nghiên cứu: Tập trung vào hai nội dung chính: (i) xu hướng đổi mới kiểm tra – đánh giá trong kỷ nguyên số; (ii) vai trò của công nghệ trong đánh giá năng lực người học.

Tìm kiếm tài liệu: Các tài liệu được thu thập từ các cơ sở dữ liệu học thuật và báo cáo của các tổ chức uy tín như UNESCO và OECD.

Tiêu chí lựa chọn: Công bố trong khoảng thời gian từ năm 2010 đến nay;Liên quan trực tiếp đến đánh giá giáo dục, đánh giá năng lực và công nghệ giáo dục;Có giá trị học thuật (bài báo, sách chuyên khảo, báo cáo chính sách)

Sàng lọc và mã hóa dữ liệu: Các tài liệu được phân loại theo chủ đề như mô hình đánh giá, công nghệ hỗ trợ và các yếu tố ảnh hưởng.

2.2.3. Phương pháp thu thập dữ liệu

Nghiên cứu sử dụng chủ yếu dữ liệu thứ cấp (secondary data) kết hợp với dữ liệu thực tiễn nhằm tăng tính xác thực:

Dữ liệu học thuật: bao gồm các công trình nghiên cứu tiêu biểu của Benjamin Bloom, Dylan Wiliam và các nghiên cứu gần đây về đánh giá trong giáo dục số.

Dữ liệu chính sách và báo cáo: từ các tổ chức quốc tế và cơ quan quản lý giáo dục.

Dữ liệu thực tiễn: thông qua quan sát và tổng hợp thông tin từ các nền tảng học tập trực tuyến, hệ thống đánh giá số và các hoạt động triển khai tại một số cơ sở giáo dục đại học ở Việt Nam.

2.2.4. Phương pháp phân tích dữ liệu

Dữ liệu được xử lý bằng các phương pháp phân tích định tính, bao gồm:

Phân tích nội dung (Content Analysis): nhằm xác định các khái niệm, xu hướng và mô hình đánh giá nổi bật trong các tài liệu nghiên cứu.

Phân tích chủ đề (Thematic Analysis): giúp phân loại các vấn đề chính thành các nhóm như: (i) mục tiêu đánh giá, (ii) phương pháp đánh giá, (iii) vai trò của công nghệ, và (iv) các thách thức triển khai.

Phân tích so sánh (Comparative Analysis): đối chiếu giữa các mô hình đánh giá truyền thống và hiện đại, cũng như giữa bối cảnh quốc tế và Việt Nam.

Quy trình phân tích được thực hiện theo hướng lặp (iterative process), đảm bảo tính nhất quán và độ sâu trong diễn giải kết quả.

2.3. Kết quả nghiên cứu

Kết quả nghiên cứu cho thấy hoạt động kiểm tra – đánh giá trong kỷ nguyên số đang có sự chuyển dịch rõ rệt từ cách tiếp cận truyền thống, vốn tập trung vào đo lường kiến thức, sang đánh giá năng lực toàn diện của người học. Sự thay đổi này phản ánh yêu cầu của giáo dục hiện đại trong việc phát triển các năng lực cốt lõi như tư duy phản biện, giải quyết vấn đề, sáng tạo và khả năng thích ứng. Các hình thức đánh giá mới như đánh giá dự án (project-based assessment), đánh giá qua hồ sơ học tập (portfolio) và đánh giá dựa trên năng lực (competency-based assessment) ngày càng được áp dụng rộng rãi trong giáo dục đại học. Những hình thức này cho phép đánh giá không chỉ kết quả cuối cùng mà còn cả quá trình học tập, từ đó cung cấp cái nhìn toàn diện hơn về năng lực của người học.

Bên cạnh đó, sự phát triển của công nghệ số đã đóng vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy đổi mới kiểm tra – đánh giá. Các hệ thống đánh giá trực tuyến, ngân hàng câu hỏi thông minh, và các công cụ phân tích dữ liệu học tập cho phép thu thập và xử lý thông tin một cách nhanh chóng, chính xác và đa chiều. Nhờ đó, hoạt động đánh giá có thể được thực hiện một cách liên tục, linh hoạt và cá nhân hóa, phù hợp với nhu cầu và tiến độ học tập của từng người học. Theo OECD (2021), việc ứng dụng công nghệ trong đánh giá không chỉ nâng cao tính khách quan mà còn giúp cải thiện chất lượng phản hồi, từ đó hỗ trợ quá trình học tập hiệu quả hơn. Đồng thời, UNESCO (2022) cũng nhấn mạnh rằng công nghệ có thể góp phần chuyển đổi từ đánh giá tổng kết sang đánh giá quá trình, qua đó tăng cường vai trò chủ động của người học.

Tuy nhiên, quá trình đổi mới kiểm tra – đánh giá trong kỷ nguyên số cũng đặt ra nhiều thách thức đáng kể. Trước hết, năng lực thiết kế và triển khai các công cụ đánh giá hiện đại của giảng viên vẫn còn hạn chế, đặc biệt trong việc xây dựng các tiêu chí (rubrics) phù hợp để đánh giá năng lực. Việc chuyển từ đánh giá kiến thức sang đánh giá năng lực đòi hỏi sự thay đổi không chỉ về công cụ mà còn về tư duy giáo dục, điều mà không phải

giảng viên nào cũng sẵn sàng thích ứng. Bên cạnh đó, việc ứng dụng công nghệ trong đánh giá đòi hỏi hệ thống hạ tầng kỹ thuật đồng bộ và ổn định, bao gồm nền tảng học tập trực tuyến, hệ thống quản lý học tập (LMS) và các công cụ hỗ trợ đánh giá. Điều này có thể tạo ra áp lực lớn đối với các cơ sở giáo dục có nguồn lực hạn chế.

Ngoài ra, các vấn đề liên quan đến gian lận học thuật trong môi trường trực tuyến cũng đang trở thành mối quan tâm đáng kể. Việc đảm bảo tính trung thực và công bằng trong đánh giá khi người học tham gia các bài kiểm tra trực tuyến là một thách thức lớn, đặc biệt trong bối cảnh thiếu các công cụ giám sát hiệu quả. Bên cạnh đó, việc thu thập và lưu trữ dữ liệu học tập đặt ra yêu cầu cao về bảo mật thông tin và quyền riêng tư của người học. Nếu không có các quy định và cơ chế quản lý phù hợp, việc ứng dụng công nghệ trong đánh giá có thể dẫn đến những rủi ro về đạo đức và pháp lý.

Từ những phân tích trên có thể thấy rằng, mặc dù đổi mới kiểm tra – đánh giá trong kỷ nguyên số mang lại nhiều cơ hội để nâng cao chất lượng giáo dục, quá trình triển khai cần được thực hiện một cách thận trọng và có chiến lược. Việc kết hợp hài hòa giữa đổi mới phương pháp đánh giá, phát triển năng lực giảng viên và đầu tư công nghệ sẽ là yếu tố then chốt để đảm bảo hiệu quả và tính bền vững của quá trình này trong giáo dục đại học.

III. KẾT LUẬN

Đổi mới kiểm tra – đánh giá được xem là một trong những yếu tố then chốt trong việc nâng cao chất lượng giáo dục trong kỷ nguyên số, đặc biệt trong bối cảnh giáo dục đang chuyển dịch mạnh mẽ theo hướng phát triển năng lực người học. Việc chuyển từ đánh giá kiến thức sang đánh giá năng lực không chỉ giúp phản ánh chính xác hơn kết quả học tập mà còn tạo điều kiện để người học phát triển toàn diện các kỹ năng cần thiết cho thế kỷ 21 như tư duy phản biện, sáng tạo, hợp tác và giải quyết vấn đề. Theo OECD (2021), các hệ thống giáo dục hiện đại cần xây dựng mô hình đánh giá linh hoạt, liên tục và gắn liền với quá trình học tập nhằm hỗ trợ sự phát triển bền vững của người học.

Để thực hiện hiệu quả quá trình đổi mới này, các cơ sở giáo dục cần đóng vai trò chủ động trong việc xây dựng chiến lược phát triển hệ thống đánh giá phù hợp với bối cảnh chuyển đổi số. Trước hết, việc nâng cao năng lực chuyên môn cho giảng viên là yếu tố cốt lõi, thông qua các chương trình đào tạo và bồi dưỡng về thiết kế công cụ đánh giá năng lực, xây dựng tiêu chí đánh giá (rubrics) và ứng dụng công nghệ trong đánh giá. Bên cạnh đó, các cơ sở giáo dục cần đầu tư đồng bộ vào hạ tầng công nghệ, bao gồm hệ thống quản lý học tập (LMS), nền tảng đánh giá trực tuyến và các công cụ phân tích dữ liệu học tập, nhằm đảm bảo quá trình đánh giá diễn ra hiệu quả, chính xác và liên tục. Đồng thời, việc xây dựng các mô hình đánh giá linh hoạt, kết hợp giữa đánh giá quá trình và đánh giá tổng kết, sẽ góp phần nâng cao chất lượng và tính toàn diện của hoạt động đánh giá.

Ở cấp độ quản lý, các cơ quan chức năng cần ban hành các chính sách và hướng dẫn cụ thể nhằm hỗ trợ quá trình đổi mới kiểm tra – đánh giá trong toàn hệ thống giáo dục. Điều này bao gồm việc xây dựng khung chuẩn đánh giá năng lực, quy định về ứng dụng công nghệ trong đánh giá và các cơ chế đảm bảo chất lượng. Đồng thời, cần đặc biệt chú trọng đến các vấn đề liên quan đến đạo đức, bảo mật dữ liệu và quyền riêng tư của người học trong môi trường số. Theo UNESCO (2022), việc đảm bảo tính công bằng, minh bạch và an toàn trong đánh giá là điều kiện tiên quyết để xây dựng niềm tin và nâng cao hiệu quả của các hệ thống đánh giá số.

Tóm lại, đổi mới kiểm tra – đánh giá trong kỷ nguyên số không chỉ là yêu cầu tất yếu mà còn là cơ hội để nâng cao chất lượng và hiệu quả giáo dục. Tuy nhiên, để đạt được mục tiêu này, cần có sự phối hợp chặt chẽ giữa các cơ sở giáo dục, giảng viên và cơ quan quản lý, cùng với một lộ trình triển khai rõ ràng, phù hợp với điều kiện thực tiễn.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives.* New York: Longman.

Black, P., & Wiliam, D. (1998). *Assessment and classroom learning.* Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 5(1), 7–74.

Black, P., & Wiliam, D. (2009). *Developing the theory of formative assessment. Educational Assessment,* Evaluation and Accountability, 21(1), 5–31.

Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals.* New York: David McKay Company.

Bloom, B. S. (1968). *Learning for mastery.* Evaluation Comment, 1(2), 1–12.

National Research Council. (2001). *Knowing what students know: The science and design of educational assessment.* Washington, DC: National Academies Press.